

Петро БІЛОУС

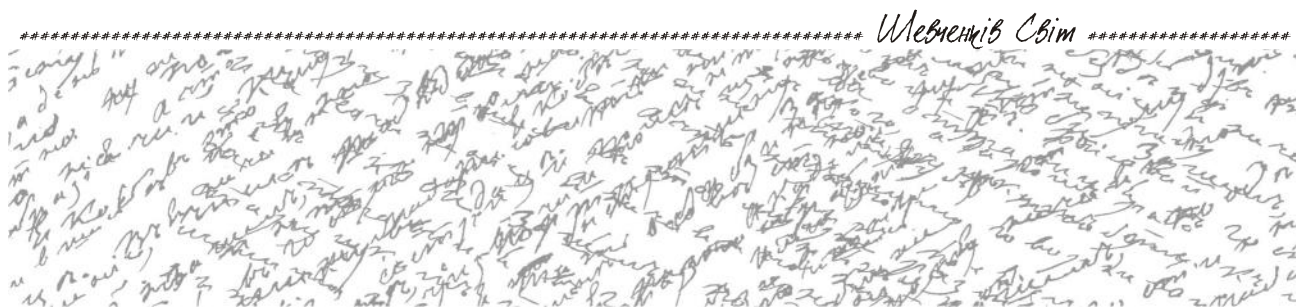
УДК 821.161.2 – 1.09

СИРІТСЬКІ ЕЛЕГІЇ XVIII СТ. І РАННЯ ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розкрито зв'язки ранньої творчості Тараса Шевченка з мотивами сирітства у ліриці XVIII ст. Встановлено, що окремі вірші й поеми Шевченка перегукуються із творами на сирітську тематику, які виникли у завершальному періоді існування давньої української літератури. Це зумовлено спільністю у них і в Шевченка демократичної тенденції, яка відображала життя окремої людини із народного середовища. Шевченко розвинув цю тенденцію і додав до неї свої неповторні нюанси.

Ключові слова: елегія, сирітські мотиви, Т. Шевченко, лірика, сентиментальність.

До широкого спектру лірики XVIII ст. входить елегійна поезія. «Розвиток світської елегії в давньоукраїнській поезії, – пише О. Ткаченко, – тісно пов'язаний з пересмисленням середньовічного погляду на людину, відкриттям можливостей її духовно розкутого світу. Стан людської душі у хвилини непередбачених життєвих колізій, несподіваних поворотів долі, викликаних тиском непереборних обставин, насамперед соціальних, драматизм життєвих зіткнень, ударів, скривджених доль, що приносили смуток, тугу, біль, розпач, страждання, спричинили появу у літературі світської елегії» [8, с. 77]. Елегія (грецьк. – журлива пісня, скарга) – жанр, досить популярний в українській поезії XVIII ст., і цю популярність

у тодішньому освіченому й малоосвіченому середовищі забезпечувало передусім те, що сумні настрої та роздуми були близькими людям будь-якого соціального стану, до того ж авторські вірші дуже помітно перегукувалися із уснопоетичною творчістю та незмінно входили до репертуару тодішніх кобзарів та лірників. З одного боку, елегійна поезія має витoki книжні, а точніше – античні, класичні, як це бачимо у *Ф.Прокоповича*, котрий звертається до спорідненого з елегією жанру – до пасторалі:

*Коли ж дождуся я весела ведра
І дней красних,
Коли явиться милость прещедра
Небес ясных?
Ні з яких сторон світу не видно –
Все ненастьє.
Ніт і надежди. О многобідно
Моє щастє!
Хотя ж малую явить отраду
І поманить.
І будто нічто поглотить стадо,
Да обманить...[7, с. 35]*

В акровірші *Олександра Падальського* «Піснь о світі» звучать роздуми про нещасну долю «маленької» («мізерної») людини, котра є самотньою і беззахисною у світі, тому вона вражена марнотою життя, вона розгублена, невпевнена у завтрашньому дні, обділена долею та удачею – одним словом, вона виражає світовідчуття, притаманні людині бароко:

*А хто на світі без долі вродиться,
Тому світ марне, як коло точиться.
Літа марне плинуть, як бистрії ріки,
Часи молодії, як з дощу потоки.
Все то марне минаєт.*

*Ліпше би ся було нігди не родити,
Ніжли мізерному на сем світі жити,
Альбо, вродившися, скоро в землі гнити,
Щоби бездольному на світі не жити.
Нехай жалю не буде...[4, с. 63]*

Схожі настрої висловлює *Левицький* (це прізвище зафіксовано в акровірші, більше нічого про автора невідомо), нарікаючи на свою недолу, причини якої бачить не у примхливій фортуні, а в якихось міфічних «ворогах» («вороги чинять, аж тяжко терпіти»). Відтак автор посилає різноманітні прокляття тим «ворогам»:

*Ей, бодай вороги тії скаменіли,
Котрії на моє життя ся скупили!
Бодай зуби, очі собі вибрехали,
І як камінь в воду, бодай так пропали [2, с. 66].*

Сумні настрої охопили і Федора Кастевича (ім'я автора – в акровірші), котрий уже доживає віку і жалкує за молодими літами, які проминули, а старість «к землі прихилила». Інший поет, Іван Пашковський (так підказав акростих), потерпає від того, що не має справжніх друзів, що він сирота і голота, котрому у цьому світі «трудно милості ізнайти». Загалом, в елегійній ліриці помітно переважають сиротинські мотиви, висловлені в анонімних віршах, декотрі з яких часом так і звуться – «Піснь світська, сиротинська»:

*Що я кому виноват, за що погибаю?
Ах мні нудно, сиротині, що родини не маю.
Я листоньки пишу, післоньків не маю,
Ким би передати – сам бідний не знаю...
Ах я, бідний сиротонька, дивлячися, плачу,
Перед словозоньками світонька не бачу... [6, с. 111]*

Найприкметніша риса таких текстів – сентиментальність, яку передано і за допомогою відповідної ритміки, і за допомогою лексики («слізоньки», «світонько», «стороньку», «обмовоньку»), і характерними кінцівками:

*Ой фортуно ж моя, ти ж щастям керуєш,
А другому щастя навіки даруєш.*

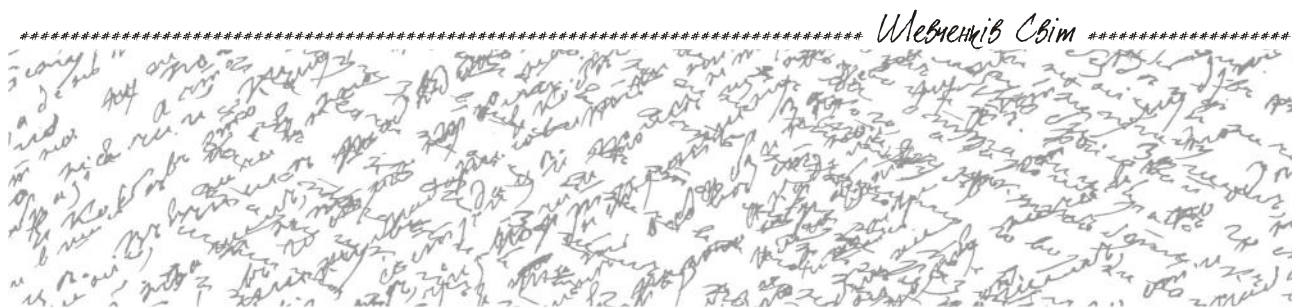
Або:

*Ах, боже ж мій єдиний, печальним утіха,
Возри на мя сироту, визволь мене з лиха.*

Нарікання авторів елегій різноманітні: одні тужать на чужині, де не мають «ні з ким приятні», а родина далеко або й зовсім її немає; інші переймаються тим, що «в світі же зрада великая стала» і через те втрачено всі надії на людське милосердя і добро; ще інші побиваються від того, що минули літа молодії, а тепер марудить душу «мізерія», себто марнота. У своїх поетичних одкровеннях автори часто покладаються на художні засоби, відомі їм із народних пісень: «Летів орел через море, да подай, море, пити, / Трудно, трудно сиротонці на чужині жити»; «Як цвіти прекраснії скоро одцвітають, / То так нас молодії літа скоро покидають./ Пройшли літа скоро, як бистрії ріки...»; «А у лісі тонким древом і вітер колише, / А сирота на чужині ледве з лиха дише».

Елегійна поезія настільки широко розлилася в тодішньому суспільстві, передусім завдяки народним співцям – кобзарям, бандуристам, лірникам, що й у першій половині XIX ст., у пору романтичної та сентиментальної поезії, поновому озивалася до читачів та слухачів, знайшла своє відображення у поетичних творах Івана Котляревського, Миколи Петренка, Віктора Забіли.

Звернення Тараса Шевченка до сиротинської тематики зумовили передусім обставини його життя, зокрема дитячих років. Звернімося за свідченнями до хроніки Олександра Кониського «Тарас Шевченко-Грушівський», де на підставі метричних книг кирилівської церкви та спогадів родичів наведено факти, прикрі і трагічні для малого Тараса: «Ледве минуло йому 9,5 літ, як «матір добрую його, ще молодую, нужда та праця звалили в могилу»: 20 серпня 1823 р. неня його – дійсне, ще молода, померла на 32 році свого віку. «Помре батько, – каже народ-

на мудрість, – дитина – півсиротини, а помре мати – дитина кругом сиротина». Отож, як померла Катерина Шевченчиха, на руках удівця Григорія лишилося таких сиріт п'ятеро (...). Коли в Тараса не стало ні матері, ні сестри-няньки (напередодні матеріної смерті сестра Катерина одружилася і перебралася жити в інше село. – П.Б.), то вже ж лишився він без жодного догляду, та ще й сам мусив доглядати менших сестер та брата. Усі умови життя, і хатнього, і родинного, усі обставини вимагали, щоб батько Григорій побрався вдруге (...). Порадившись із батьком Іваном, Григорій взяв з Моринець вдову Оксану Терещенчиху з трьома дітьми. Оксана віком була ровесниця Григорію, вдачі суворої, сварливої. В родину свого другого чоловіка не принесла вона кохання тихого та життя спокійного; не заступила вона сиротам Шевченка рідної матері. Навпаки – з нею прийшла така сварка, така колотнеча, що справді в хаті стало «неначе в пеклі» (...). Батько Тараса восени того ж року [1824] поїхав чогось до Києва та в дорозі і занедужав. Нездужав він, очевидно, вельми довго, бо помер 21 березня року 1825. Круглим сиротою Тарас зостався на самім початку 12 року свого віку (...). «По смерті батька, – каже Тарас, – один з моїх дядьків (Павло), щоб вивести мене, сирітку, в люде, взяв був мене до себе, щоб я за хліб влітку пас його свиней, а зимою помагав його наймитові по хазяйству». Дійсно, як розповів Павлів син Петро, Тарас не довгий час жив у дядька Павла і помагав у роботі по хазяйству. «Оце, було, як оремо, – розповідав Петро, – на зеленому полі, дак я і Тарас поганяємо волів; орали восьмериком. Як у добру злагоду, дак Тарас і нічого, поганяє, аби ж хоч трохи розсердився – зараз покине і піде у бур'ян. Батько мій, було, підкрадеться до його та й поб'є! Він тоді і зовсім покине та й піде на могилу до Пединівки у Кульбашів ліс. Той ліс від могили був з півверстви. У лісі з лопухів зробить щитку, щоб сонце не пекло, та й сидить тоді на могилі або біля вітряка, а то у печеру залізе, що була на тій могилі». Одно слово: не гаразд було жити Тарасові у дядька. Тоді ото чи з власної волі, чи з примусу діда Івана Тарас пішов вдруге у школу вже до дяка Богорського і поселився у його яко школяр і робітник. Тут була обопільна вигода: Тарас, живучи в школі, спекався ненависної йому мачухи, а у Богорського з його був робітник, що давав йому заробіток (...). Заробіток Тарасів у дяка був дуже мізерний, а з того треба було одягатися і обуватися. Тим-то й нема нічого чудного, що хлопець «ходив звичайно у сірій дір'явій свитці; завжди в брудній сорочці, бо випрати було нікому, мачуха про його зовсім не дбала, а про шапку та чоботи і спомину не було ні влітку, ні зимою». Коли траплялося, що він приходив у Зелену Діброву до сестри Катерини, так завжди був босий, трохи не голий і з усякою нечистю в голові. Опріч одежі, страшенно бідував він і на харчі (...) Школою Богорського і скінчилася шкільна наука Тараса Шевченка» [1, с. 40 – 47].

Перш ніж стати козачком у пана Енегельгардта, малий Тарас повною мірою зазнав поневірянь сироти: порався по господарству у дяка Єфрема, який вчив його малювати, згодом був пастушком у Кирилівці (згадаймо вірш «Мені тринадцятий минало»), а після невдатного «пастирства вчився хліборобству у старшого брата Микити». Невдовзі Тарас покинув батьківську хату і науку у Микити та пішов наймитом до кирилівського попа Григорія Кошиці. Тут він і коней доглядав, і за погонича їздив, і за буфетника правив, перемивав посуд, чистив ножі, топив груби і т. ін.

«Кинувши тепер загальним поглядом на увесь дитинний вік Тараса Шевченка, – писав Олександр Кониський, – не можна нам не перейнятися глибоким вражінням і сумною думкою! Ледве чи можна вказати якого іншого ще великого поета, щоб у його був такий сумний, безрадінний, так скорботно охмарений вік дитинний, який був у нашого генія слова. Кріпацька неволя вкупі з великими злиднями, сирітство, сварка, бійка, тяжке і несправедливе катування; пекло в родині і хаті, брудна сорочка, дірява свитина; ноги босі; голова і влітку і зимою не покрита... Голодування і різки у дяка в школі; носіння відрами води на гору... Усе, що приголомшує людей, що знищує, нівечить у людей поривання до світла, до добра, до любові чоловіка яко брата; усе, що тушить, заливає святий огонь вищого дару, – усе оце немов навмисне згуртувалося в одну густу, аж темну, хмару і впало на Тараса Шевченка під час його найліпшої доби віку людського, під час його віку дитинного» [1, с. 57 – 58].

Рефлексії, пов'язані із *таким* дитинством, найвиразніше відобразились у ранній творчості Шевченка. Але не тільки спогади про дитячі літа були джерелом віршів, а й, очевидно, усна словесність та пісні кобзарів, у чиїх репертуарах траплялися й сиротинські вірші літературного походження.

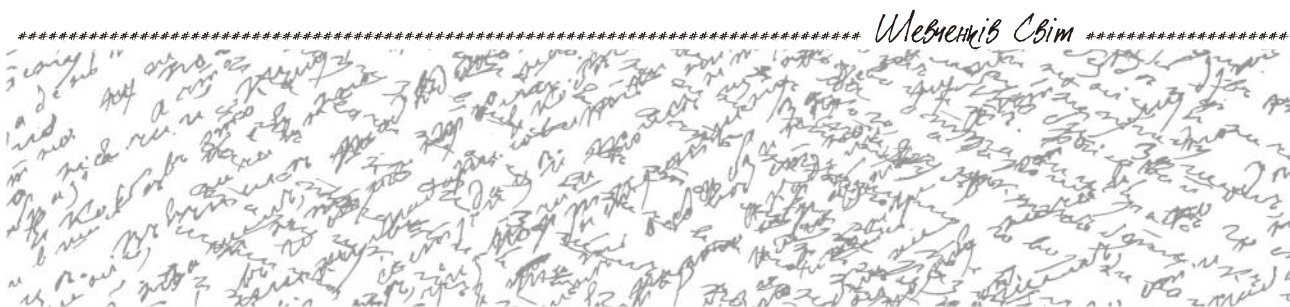
В одному з перших віршів Шевченка «Думка», датованому 2 листопада 1838 року, звучить провідний мотив елегійної лірики:

*Тяжко-важко в світі жити
Сироті без роду... [13, с. 82]*

Сиротинство уявляється авторові безвихідним становищем, тому не випадковими тут є відчайдушні слова, почерпнуті, очевидно, із фольклорних джерел, де вони є стилістичним штампом: «Утопився б – тяжко жити, / А нема де дітись». У літературному варіанті цей топос словесно оформлено трохи інакше, проте смисл залишається той самий: «Лучче би мні нині вмерти в той годині, / Ніжлі скитатися в світі, як билині»¹. Трохи далі звучить і така варіація: «Лучче би в пустині жити наєдині, / Ніжля скитатися в світі, як билині». У Шевченка наявне нарікання на долю («В того доля ходить полем, / Колоски збирає, / А моя десь, ледащиця, / За морем блукає»), а в «Пісні про бідного сироту» доля постає в образі бажаного щастя: «Щастяє моє, де ся ти поділо, / Жесь мя оставило? / Ах, як трудно в світі без тебе прожити, / Не маю я бідної где глави приклонити». Протиставлено бідність і багатство, причому саме бідність супроводжує сиротинську долю, внаслідок чого виникає ціла низка нещасть, які поширюються і на таке індивідуальне почуття, як кохання: дівчина «надо мною, сиротою, сміється, кепкує». Який вихід бачить сирота у такому становищі? Шевченків сирота йде у козаки: «Шукав долі в чужім полі / Та там і загинув», а в літературних елегіях сирота шукає втіхи у Бога та Божої матері:

*Тільки треба ласки Божой о помощ просити.
Прошу, прошу, ізмилуйся, о Божая мати,
Не дай же мні, сиротинці, марне погибати [4, с. 75]*

¹ Пашковський Василь. Піснь о бідном сироті // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. –К.: Наукова думка, 1983. –С. 75.

Крім того, і в Шевченка, і в літературних елегіях часто фігурує образ «чужого краю». У «Думці» він постає як простір для пошуку кращої долі:

*А я піду на край світа,
На чужій сторонці
Найду кращу [дівчину, долю] або згину,
Як той лист на сонці.*

У «Пісні світській» мовиться про те, що елегійний герой «же в чужину ем загнався», «в чужім краю пребиваю», «у чужині мушу жити». Отож чужина не стає спасінням для сироти, а ще більше підкреслює його відчуженість від світу і самотність, що змушує «сльози проливати». У Шевченка цей мотив звучить трагічно: «Тяжко-важко умирати / У чужому краю».

У ще одній «Думці» («Нащо мені чорні брови...») Шевченко відображає сиротинство у вимірі кохання. Наративну форму вірша зреалізовано в монолозі дівчини, яка побивається над своєю нещасливою долею:

*Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити...[14, с. 84]*

«Очі плачуть» у дівчини, але ніхто не розпитає про її нещастя, вона всім байдужа, а серце страждає від того, що «чорнявий – зрадливий». У підтексті прочитуємо, що дівчина, мабуть, покохала того «чорнявого», і це була її єдина радість у житті, але «чорнявий» її зрадив, тим самим поглибивши її сиротинське горе. У віршах XVIII ст. на любовну тематику є чимало схожих рефлексій ліричних героїнь, але тут нещасливу дівочу долю, зраду коханого доволі рідко пов'язано з сирітством.

Тема сирітства зринає й у поемі «Катерина» Тараса Шевченка, зокрема у тому фрагменті, де Катерина, прогнана з родини за народжену у гріху дитину, блукає і поневіряється з малою дитиною селами і напитує шлях на Московщину, сподіваючись знайти там батька свого немовляти. Автор переймається долею маляти, яке приречене бути сиротою, бо його народила покритка, від чого страждає не тільки мати, а й дитя її буде в майбутньому пригнічене становищем байстрюка. Народна етична традиція осуджувала таких матерів (а батьки навіть з дому Катерину проганяють), а той осуд переходив і на дитину:

*Люди б сонце заступили,
Якби мали силу,
Щоб сироті не світило,
Сльози не сушило [15, с. 102].*

Трагічний фінал поеми ще більше ускладнює долю дитини: Катерина накладає на себе руки, а дитя залишається напризволяще у тому жорстокому світі. Цей мотив перегукується із рядками анонімною вірша на сиротинську тематику:

*Ненавидять, гонять, б'ють, живцем пожирають,
Як яструби, на бідную птицю нападають (...)
А що ж кому за вина така причина?
За що гонять, за що б'ють? О, я сиротина! [18, с. 111]/*

У вірші «На вічну пам'ять Котляревському», написаному наприкінці 1938 року (Котляревський помер 29 жовтня того ж року), Шевченко чи не вперше осмислює в поезії своє сиротинство: «сирота на світі, в чужому краю». І справді, поет на ту пору перебував у Петербурзі, було йому незатишно і тужно, внаслідок чого він звернувся до спогадів про Україну рідною мовою («Праведная душе, прийми мою мову / Не мудру, та щиру, прийми привітай» [16, с. 91]). Уявно звертаючись до світлого духу Котляревського, який, на думку Шевченка, «всю славу козацьку за словом єдиним переніс в убогу хату сироти», молодий поет знаходить опору у своєму прагненні виразити себе рідним словом. Він розуміє, що на чужині він самотній («прилинь, сизий орле, бо я одинокий»), тому оплакує свою родину, проте ті сльози сироти усім на чужині байдужі: «Сироту усюди люди осміють». Образ орла зринає в одній із сиротинських пісень:

*Летів орел через море, да подай, море, пити.
Трудно, трудно сиротинці на чужині жити [5, с. 117].*

Орел у народнопісенній творчості символізує небо, вишину, незалежність, самостійність, він є романтичним за своєю поетичною функцією. У сиротинському вірші він виражає мрію про високий політ, яка контрастує із реальністю сиротинського життя. Шевченко ж вдається до образу орла («сизий орле») як до символу високості й мудрості, який асоціюється із постаттю Котляревського, котрого названо ще й батьком: «Будеш, батьку, панувати...». Ліричний герой вірша, «сирота убогий», ніби здобуває собі батька, опору в житті й намірах: «Нехай усміхнеться серце на чужині». У сиротинських віршах немає такого оптимізму, тому всю надію тут покладено на «ласку Божу»:

*А хто хоче сироту к собі прихилити,
Тільки треба ласки Божой о помощ просити [5, с. 119]/*

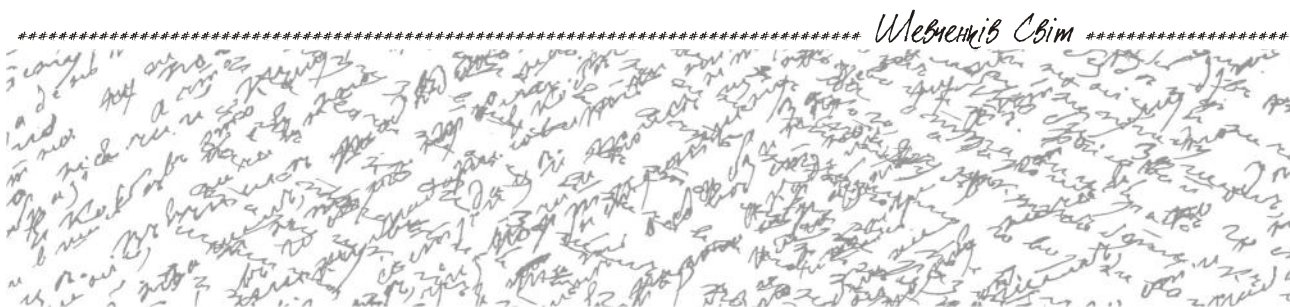
Тема сироти на чужині (а для сироти – увесь світ чужий) часто звучить у сиротинських віршах, як-от:

*Же не маю з ким приятні, туги розлучити,
Тільки звикл-єм безперестанку на чужині жити.
Ходжу нуджу, по юлонці зітхаю,
Же на тій чужині родини не маю [5, с. 117].*

У Шевченка ця тема перетворюється на своєрідний літературний прийом, коли він хоче оцінити чиєсь становище чи схарактеризувати чиюсь долю. Наприклад, у баладі «Тополя» є такі рядки, у яких виражено експресивну оцінку людської самотності, зокрема дівчини, яка втратила свого коханого:

*Одна, одна, як сирота
На чужині гине! [17, с. 113]*

Проте якщо у сирітських віршах здебільшого постає індивідуальне горе автора, який навіть своє ім'я не зважується вказати під складеним твором, то у Шевченка тема сирітства набуває масштабного звучання, зумовленого осмисленням історичної долі України. У вірші «До Основ'яненка» поет вдається до вражаючого образу рідної землі:

*Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить...
Тільки ворог, що сміється... [10, с. 120].*

Як і присвяті Котляревському, у цьому вірші Основ'яненка названо батьком: «Чи так, батьку отамане? / Чи правду співаю?». Поет шукає батьківський код України, яка поневіряється сиротою на величезних просторах Російської імперії. Натхненне, українське слово «орлів сизих» (так і Основ'яненка названо у вірші) видається Шевченкові на чужині чудесним просвітленням, але він, сам сирота, не має оптимізму щодо майбутньої долі України, а лише – спалах її рідного світла:

*Нехай ще раз усміхнеться
Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю
В чужій домовині [10, с. 121]/*

Сирітський песимізм у цих чотирьох рядках виражено трикратною варіацією слова «чужий».

Художня і смислова трансформація образу сироти помітна і в іншому вірші Шевченка – «Думи мої, думи мої...». Тут свої думи (спогади, роздуми на чужині про рідну землю, власну долю, ностальгію, зневіру в щасті й радості) поет називає «дітьми»: «Думи мої, думи мої, / Квіти мої, діти» [12, с. 126]. Але ці діти – сироти, яких поет спроваджує з чужини до рідної землі:

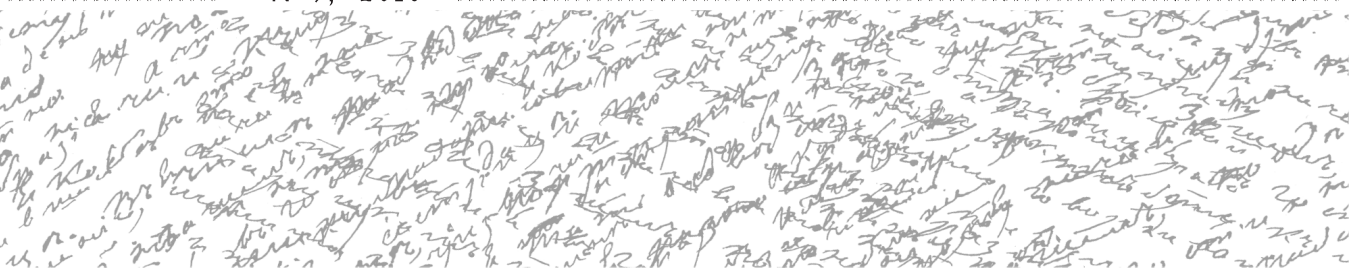
*В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.*

Цю приреченість «загинуть на чужині» просвітлено сподіванням, що «діти-сироти» (вірші-думи Шевченка) долинуть до України, але не тієї, що конає в імперських лабетах Росії, а «нашої» України, яку поет виплекав у своїй душі – з її чудовою мовою, історичною козацькою і гайдамацькою звитягою, народними традиціями. І все ж ота поетова приреченість асоціюється із рядками «анонімної «Пісні світової»:

*Хіба ж мені тая буде щирая родина,
Сажень землі на цвинтарі, висока могила.
А на тій могилі написано:
Тут лежить чоловік нещасний, що сиротою звався... [5, с. 117].*

Песимістичний настрій не покидає і Шевченка у вірші «Вітер з гаєм розмовляє...», написаний уже по виході Кобзаря» 1840 року. Образ житейського човна, шлях якого «недовгий» – це проекція на власну долю. Тим паче, що цей шлях пролягає чужиною, де й люди чужі та недобрі:

*Недовгий шлях – як човнові
До синього моря –*

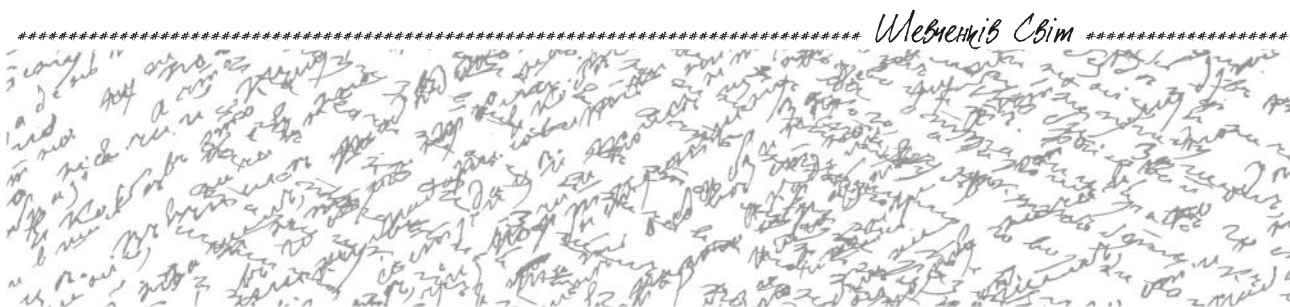

*Сиротині на чужину,
А там і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі,
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче... [9, с. 191].*

У пізнішому часі у творах Шевченка дедалі менше сирітських мотивів, що можна пояснити тим, що він поступово відходить від фольклорної традиції та кобзарських пісень і приповістей, серед яких часто траплялися твори про сирітську долю. Ще раз спалахне ця тема на початку поетового заслання, коли він, затуживши за Україною, згадає своє дитинство («N.N. Мені тринадцятий минало...», «А. О. Козачковському», «І виріс я на чужині...», «І золотої, й дорогої...», «Якби ви знали, паничі...»). У цих віршах про своє тяжке сирітське дитинство на тлі нелюдської кріпаччини Шевченко постав як поет іншої стилістики та інших настроїв, відмінних від ранніх рефлексій про власне життя в дитячі роки. Він переріс плаксивий сентименталізм елегій XVIII ст., занурившись у жорсткий реалізм буття людини, для якої тогочасний державний лад був чужим і нищівним. Тому в цих віршах більше болю та гніву, ніж пасивної покори обставинам, що склалися.

Список використаної літератури

1. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя. – К.: Дніпро, 1991. – 702 с..
2. Левицький. Піснь світська // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 66.
3. Падальський О. Піснь о світі // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 63.
4. Пашковський Василь. Піснь о бідном сироті // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 75.
5. Пісня світова // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 117 – 119.
6. Пісня світська сиротинська // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 111 – 112.
7. Прокопович Ф. Плачет пастушок... // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 35.
8. Ткаченко О. Українська класична елегія. Монографія. – Суми: Вид.-во СумДУ, 2004. – 256 с.
9. Шевченко Т. Вітер з гаєм розмовляє... // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 191.
10. Шевченко Т. До Основ'яненка // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: 11. Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 120 – 121.
12. Шевченко Т. Думи мої, думи мої... // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 126 – 127.
13. Шевченко Т. Думка («Тяжко-важко в світі жити...») // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 82 – 83.
14. Шевченко Т. Думка («Нащо мені чорні брови...») // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 84.

15. Шевченко Т. Катерина // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 92 – 109.
16. Шевченко Т. На вічну пам'ять Котляревському // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 89 – 91.
17. Шевченко Т. Тополя // Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – С. 113 – 118.
18. Що я кому винуват... // Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 111.

Bilous P. Orphan Elegies of XVIII Century and Early Creation of Taras Shevchenko. The article analyses the orphan motive in the Ukrainian literature elegies of XVIII century and their reflection in Taras Shevchenko's early creation. It was to be prove that elegies and some poetries of Taras Shevchenko have the same genetic origin with the folklore on the poetic level, but as for T. Shevchenko we can explain this because of his biography and apprehending of the social reality.

Keywords: elegy, orphan motive, T. Shevchenko, lyrics, early creation.

